

โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

1. หน่วยงานรับผิดชอบ

- 1.1 หน่วยงานหลัก มูลนิธิพัชรสุธาคชานุรักษ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
- 1.2 หน่วยงานบูรณาการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)
หน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์/แผนแม่บท/นโยบาย

- 2.1 ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม
- 2.2 ประเด็นยุทธศาสตร์ตามแผนย่อยของแผนแม่บท แผนแม่บท 15 พลังทางสังคม ประเด็นแผนย่อย
4.1.1 การเสริมสร้างทุนทางสังคม
- 2.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หมายความว่า 9 ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม : แผนงานยุทธศาสตร์เสริมสร้างพลังทางสังคม
- 2.4 นโยบายรัฐบาล : มุ่งมั่นที่จะพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติพระราชกรณียกิจของสถาบันพระมหากษัตริย์ และดำเนินงานตามแนวพระราชดำริอย่างต่อเนื่อง

3. หลักการและเหตุผล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า “โดยช้างป่าเป็นสัตว์สำคัญที่ดำรงอยู่ มีตำนานผูกพันคู่กับผืนแผ่นดินไทยมาเป็นเวลาช้านาน และมีบทบาทต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งทางด้านการศาสนา พระมหากษัตริย์ เศรษฐกิจ สังคม และการคมนาคม” ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของช้าง จึงควรที่จะต้องมีการอนุรักษ์เอาไว้โดยเฉพาะช้างป่า แต่จะต้องไม่ให้ราษฎรมีความเดือดร้อนจากปัญหาช้างป่า บุกรุกหากินในพื้นที่การเกษตรของราษฎร จึงทรงมีพระราชดำริว่าควรจะมีการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนและช้างป่า และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม รับโครงการอนุรักษ์ช้างป่าร้อยต่อ 5 จังหวัดในภาคตะวันออก ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ พร้อมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี ทรงเป็นประธานกรมการฯ และแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอนุรักษ์ช้างป่าร้อยต่อ 5 จังหวัดในภาคตะวันออก และพระราชทานชื่อโครงการว่า “โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์” มีความหมายว่า “น้ำทิพย์รักษาช้างให้แข็งแรงยืนยงดุจเพชร” โดยมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานเพื่อสืบสาน รักษา ต่อยอด แนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในการแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า รวมทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ป่าร้อยต่อ 5 จังหวัดในภาคตะวันออก ซึ่งต่อมาได้เกิดชุมชนนาร่องในพื้นที่ 5 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระแก้ว และจันทบุรี ภายใต้ชื่อ “หมู่บ้านคชานุรักษ์” เพื่อสร้างต้นแบบในการปรับเปลี่ยนวิถีเพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างอย่างสมดุลต่อไป

พื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นผืนป่าขนาดใหญ่ มีพื้นที่ประมาณ 1,363,323.05 ไร่ หรือ 2,181.32 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองเครือหวายเฉลิมพระเกียรติ อุทยานแห่งชาติน้ำตกคลองแก้ว อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น อุทยานแห่งชาติเขาคีรีวงกต และอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา - เขาวง ซึ่งพื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด เดิมมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้ และสัตว์นานาพันธุ์ เป็นป่ารอยต่อระหว่างระบบนิเวศภาคกลางกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ากว่า 600 ชนิด โดยเฉพาะสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่ ปัจจุบันมีช้างป่าประมาณ 400 - 450 ตัว จากที่เคยมีปรากฏอยู่ระหว่าง 40 - 60 ตัว ในช่วง พ.ศ. 2520 และเป็นกลุ่มที่มีอัตราการเพิ่มของประชากร ช้างป่าสูงที่สุดในประเทศไทย คือ ร้อยละ 8.2 ต่อปีโดยเฉพาะในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เนื่องจากสภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นป่าดิบที่ราบต่ำเหมาะกับการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของช้างป่า ประกอบกับการอพยพคนออกจากพื้นที่ใจกลางป่า ทำให้พื้นที่การเกษตรที่ถูกปล่อยทิ้งกลายเป็นทุ่งหญ้าที่เป็นแหล่งอาหารสำคัญของสัตว์กินพืชโดยเฉพาะช้างป่า นอกจากนี้ช้างปายังปราศจากสัตว์ผู้ล่าขนาดใหญ่ในธรรมชาติ เช่น เสือโคร่ง รวมไปถึงการป้องกันและปราบปรามการล่าสัตว์ของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย ปัจจุบันพบว่าประชากรช้างป่าบางกลุ่มได้ออกหากินนอกพื้นที่ป่า เนื่องจากในป่ามีอาหารของช้างป่าไม่เพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนและช้างป่าอย่างรุนแรง มีการสูญเสียทั้งชีวิตคน ช้างป่า และพืชผลทางการเกษตร (กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2560)

เพื่อเป็นการสนองพระบรมราโชบายและพระราชดำริตามโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ในการแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) จึงได้ร่วมดำเนินโครงการดังกล่าวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 ในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดฉะเชิงเทรา ในปี พ.ศ. 2564 ได้ร่วมดำเนินโครงการดังกล่าวเพิ่มอีก 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ระยอง และสระแก้ว ในปี พ.ศ. 2565 ได้มีการดำเนินการในเขตปฏิรูปที่ดิน 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระแก้ว และจันทบุรี และในปี พ.ศ. 2567 ส.ป.ก. ได้ตรวจสอบข้อมูลพื้นที่ในรัศมี 10 กิโลเมตร รอบเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน 5 จังหวัด เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ที่มีแนวโน้มจะได้รับผลกระทบจากช้างป่า จนไม่สามารถเข้าทำประโยชน์ในแปลงเกษตรกรรมได้ พบว่ามีแปลงที่ดินที่ได้รับหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก. 4-01) เป็นจำนวนมากถึง 43,759 แปลง เนื้อที่ประมาณ 468,320 ไร่

ดังนั้น เพื่อช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ ส.ป.ก. จึงได้จัดทำโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน เพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และร่วมกับหน่วยงานบูรณาการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับเกษตรกรในพื้นที่ รวมทั้งการเฝ้าระวัง ป้องกัน และเยียวยาเกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้สามารถทำการเกษตรแบบอยู่ร่วมกับช้างป่าได้อย่างสมดุล

4. วัตถุประสงค์

- 4.1 เพื่อดำเนินงานสนองพระบรมราโชบายและพระราชดำริตามโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์
- 4.2 เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่เกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่า
- 4.3 เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ และพัฒนาอาชีพแก่เกษตรกรในโครงการ ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

5. กลุ่มเป้าหมายการดำเนินการ

เกษตรกร/ทายาทเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน 5 จังหวัด จำนวน 105 ราย ได้แก่

- 5.1 จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 30 ราย
- 5.2 จังหวัดชลบุรี จำนวน 20 ราย
- 5.3 จังหวัดระยอง จำนวน 15 ราย
- 5.4 จังหวัดสระแก้ว จำนวน 20 ราย
- 5.5 จังหวัดจันทบุรี จำนวน 20 ราย

6. พื้นที่ดำเนินการ พื้นที่โครงการฯ และพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบในเขตปฏิรูปที่ดิน 5 จังหวัด ได้แก่

- 6.1 จังหวัดฉะเชิงเทรา ตำบลท่าตะเกียบ อำเภอท่าตะเกียบ และตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต
- 6.2 จังหวัดชลบุรี ตำบลพวงทอง และตำบลเกษตรสุวรรณ อำเภอบ่อทอง
- 6.3 จังหวัดระยอง ตำบลห้วยทับมอญ อำเภอเขาชะเมา
- 6.4 จังหวัดสระแก้ว ตำบลทุ่งมหาเจริญ อำเภอวังน้ำเย็น
- 6.5 จังหวัดจันทบุรี ตำบลทับช้าง อำเภอสอยดาว

7. วิธีดำเนินงาน

7.1 ศึกษาบริบทชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน จัดทำแผนชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกร/ชุมชน เพื่อกำหนดเป็นแผนพัฒนา

7.2 ประสาน เกษตรกรเป้าหมาย/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงแผนงานโครงการ และร่วมกันกำหนดทิศทางการดำเนินงาน

7.3 ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการผลิตที่ลดการเข้าทำลายผลผลิตทางการเกษตรจากช้างป่า เช่น การปรับเปลี่ยนมาปลูกพืชที่ไม่ใช่อาหารช้าง การเลี้ยงสัตว์ หรือกิจกรรมการผลิตที่สามารถทำได้ในพื้นที่ปลอดภัย/ภายในชุมชน

7.4 ถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีทางการเกษตร โดยวิธีการสัมมนาและฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาดูงานหรือสถานที่อื่น ๆ ที่ประสบผลสำเร็จ หรือสอดคล้องกับเนื้อหาหลักสูตร

7.5 สนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกรเป้าหมาย 105 ราย เพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

7.6 การรายงานความก้าวหน้า ผลการดำเนินงาน และผลการใช้จ่ายงบประมาณประจำเดือนในระบบ ALRO Tracking และรูปแบบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปี

7.7 การติดตามประเมินผลเกษตรกรตามแบบสัมภาษณ์เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม และเกษตรกรตัวอย่าง

7.8 การจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการ และการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ

8. ระยะเวลาดำเนินการ

1 ตุลาคม 2567 - 30 กันยายน 2568

9. งบประมาณ

รวมทั้งสิ้น 1,018,050 บาท (หนึ่งล้านหนึ่งหมื่นแปดพันห้าสิบบาทถ้วน) ประกอบด้วย

9.1 พ.ร.บ.งบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2568 จำนวน 872,100 บาท (แปดแสนเจ็ดหมื่นสองพันหนึ่งร้อยบาทถ้วน)

9.2 กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จำนวน 145,950 บาท (หนึ่งแสนสี่หมื่นห้าพันเก้าร้อยห้าสิบบาทถ้วน)

10. ตัวชี้วัด

- 10.1 เชิงปริมาณ : เกษตรกรเป้าหมายได้รับการส่งเสริมตามแนวทางพระราชดำริ จำนวน 105 ราย
- 10.2 เชิงคุณภาพ : เกษตรกรเป้าหมายน้อมนำแนวพระราชดำริไปปฏิบัติและได้ผลจริง
ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60
- 10.3 ผลสัมฤทธิ์ : ร้อยละ 60 ของเกษตรกรที่นำความรู้ไปใช้มีรายได้สุทธิครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น
ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 10

11. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 11.1 สามารถบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากการถูกช้างป่าเข้าทำลายพืชผลทางการเกษตรในแปลงที่ดินเกษตรกรรม
- 11.2 เกษตรกรมีอาหารบริโภคจากการปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ปลอดภัยหรือในชุมชน
- 11.3 เกษตรกรมีอาชีพเสริม สร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน
- 11.4 เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถทำการเกษตรแบบอยู่ร่วมกันกับช้างป่าได้อย่างสมดุล